

DE PETRO EJUSQUE SCRIPTIS PRÆFATIO.

1. Petrus Cellensis, primum cœnobii Trecis, deinde Remis S. Remigii abbas, ac demum episcopus Carnotensis, notior est nomine ac scriptis suis, quam alienis elogiis. Quippe se ipse ad vivum expressit, maxime in epistolis suis, in quibus elucet eximia pietas cum eruditione haud vulgari conjuncta, honestas morum, animi candor ac sinceritas, amicitia non fucata, zelus prudens, maturum judicium, vividum ingenium, aliæque dotes, quæ magnam virum efficere solent. Epistolas illas jam dudum typis vulgavit Jacobus Sirmondus, alii alia ejus opera præter Sermones, quos tandem ex Remigiano codice manu descripto cum cæteris Petri lucubrationibus hic exhibemus, ut Petrum, si fieri potest, integrum habeamus. Hinc in antecessum præmittere juvat quædam de ejus vita, quædam item de lucubrationibus ab eo scriptis.

2. Petro nostro patrium solum Gallia, natale Campania fuisse videtur. Neptem habuit Hawidem ex ep. 74, cujus connubium cum Petro de Tornella ab incesti criminatione vindicat tum apud Hugonem Senonensem episcopum epist. 9, tum apud Alanum Antisiodorensium epist. 10. Hugonem Remensis Ecclesiæ canonicum cognatum et amicum suum appellat, epist. 119. Et epist. 97, Bernerodo Suessionici monasterii S. Crispini abbati scribens, meminit cuiusdam dominæ cognatæ suæ. Cætera de ejus parentibus ac genere incomperta.

3. Quo in loco vitæ monasticæ rudimenta didicit Petrus noster, non obvium est definire. Verisimile apparet id factum in Cella Trecensi; tametsi eum adolescentem in Parisiaco monasterio S. Martini de Campis aliquantum exegisse temporis, ex epist. 159, intelligitur. *Ego ipse*, inquit, *ad S. Martinum de Campis adolescentulum verissimè experimentis quod dico gustavi et vidi*, et epist. 145, Theobaldo abbati Cluniacensi electo gratulatur in hunc modum: *Nam et ipse servus et filius sum Cluniacensis Ecclesiæ*. Quo tempore vitæ religiosæ se addixerit, postea expendemus.

4. Monasterio Cellensi, de quo legenda Sirmondi adnotat in epistolam primam, præfectus est Petrus circiter annum 1150. Certe ante obitum S. Bernardi, quem recens mortuum laudat epist. 14, ad Joannem Macloviensem episcopum, et ipse tum abbas Cellensis. Exstat et alia ejus epistola ad Eugenium papam III nomine conventus S. Mevennii edita. Nullas vero litteras antequam esset abbas scripsisse reperitur. Porro Bernardus et Eugenius ad superos abierunt anno 1153. Petro abbate quantum Cellæ floruerit monastica disciplina, patet ex epist. 9 et 99.

5. Anno 1162 migravit Petrus in abbatiam S. Remigii, quæ tum in suburbio Remorum erat. Nec tamen curam Cellæ suæ penitus abiecit, quin succes-

oris sui pravis moribus indignatus, eum aut corrigi aut removeri sælegit. Exstat ea de re epistola 99 ad Berneredum abbatem, in qua hæc verba: *Successor ille noster Cellensis abbas, quia non bene multiplicavit, imo non fovit ova quæ illi reliqueram, sed conculcavit imperfecta, destruxit autem perfecta, ultra dissimulare non possum; sed aggredior tentare et probare, utrum Deus respicere dignetur priores meos labores, illum vel prorsus removendo ab abbatia, vel saltem corrigendo a stultitia sua, et in melius commutando*. Ejusdem est argumenti epistola 100. In regimine cœnobii Remigiani multa præclare gessit, in his caput monasterii sui, id est superiorem apsidis ecclesiæ ambitum novo opere construxit ex ep. 166. Cætera persequi non est hujus loci.

6. Demum in sedem Ecclesiæ Carnotensis successit Joanni de Sarisberia, amico suo, non anno 1182, sed 80 desinente, ad sequenti ineunte. Nam Joannem decessisse die 25 Octobris, anni 1180 constat ex Necrologio monasterii Josaphatensis prope Carnotum. Astipulator Chronologia Hugonis monachi Antisiodorensis, ejus temporis æqualis, qui prædicto anno 1180, Joannis obitum reponit. Certe Petrum nostrum Ecclesiæ Carnotensi præfuisse annos 7, et anno 1187 obiisse legitur in quodam indice episcoporum istius Ecclesiæ, et muros urbis stratasque instaurasse. In præcitato Necrologio Josaphatensi commendatur his verbis: *x Kalend. Martii depositio domni Petri Carnotensis episcopi, summi et nostris temporibus incomparabilis viri. Hic enim ad ornamentum collarum sibi a Domino virtutum, etiam virginæ perhibetur munditiæ gratia floruisse. Jacet in choro nostro, ubi epistola legitur*. Hæc tantum de Petri vita et gestis. Jam de ejus lucubrationibus quædam observanda.

7. Primum in editione nostra locum obtinent epistolæ tum Petri nostri, tum Alexandri papæ III, a Sirmondo anno 1613 vulgatæ, et notis illustratæ (1).

8. Secundum locum obtinent *Sermones*, quos vel ipse ad discipulos habuit, vel composuit rogatu amicorum. Theobaldus ex priore cœnobii S. Martini de Campis episcopus Parisiensis, *Sermones de Adventu* ab ipso postulavit. Respondet ipse ep. 19. *Sermones de Adventu Redemptoris ut componerem vobis, in mandato acceperam; sed malitiæ sollicitudinis suæ etiam raritatem lucis dies præsens adjunxit*. Porro sermones ejus tanto in pretio sunt habiti, ut per quatuor, ait ipse, *ventos cæli spargerentur*, et monachus quidam Bertinianus eorum copiam sibi fieri postulaverit. Ad quem ipse modeste in ep. 167: *Sermones nostros quos tanquam plumas inutiles et superfluas quatuor venti cæli per diversa projecerunt, habere desideras. Si legis, nonne essanguines sen-*

(1) De Sirmondiana Petri Cellensis epistolarum editione hæc adnotat D. Brial in *Histoire littéraire de la France* (t. XIV, p. 241): « On ne voit pas sur quel motif le P. Sirmond a partagé ces lettres en neuf livres. Cette division n'existait pas dans le ms., et puisqu'il voulait les partager en livres, il était plus naturel de n'en former que deux, en plaçant d'abord celles que Pierre a écrites étant abbé de Montier-la-Celle, ensuite les lettres dans lesquelles il prend le titre d'abbé de Saint-Remi, et en dernier lieu celles qu'il écrivit étant évêque de Chartres. » Quem hic indigitat ordinem novum, et certe potiorum, vir doctissimus, in hac editione

sequimur, initio tamen cujusque epistolæ editionis Sirmondianæ notis numeralibus inter uncas positus. — Huic novissimæ recensionis accedunt Petri Cellensis epistolæ sex, nondum inter ejus opera editæ: prima et secunda, ad S. Thomam Cantuar.; tertia, ad Alexandrum papam in causa S. Thomæ; quarta, ad Hugonem abbatem S. Amandi, pro Joanne Saresberiensis; quinta, ad Grandimontenses quosdam, ut in proposito perseverent; sexta, ad Ludovicum regem. Interseruntur præterea Nicolai Clarevalensis et variorum ad Petrum epistolæ. (Edit. PATA.)

alibus sententiarum et enervis tenuitate verborum invenisti? Si non vidisti, quis persuasit tantopere te querere, quos inventos statim habeas respicere? Denique in epist. 34, ad Mathildem abbatissam: *De componendis quibusdam sententialibus sermonibus tui non sum oblitus; sed tam cito implere non potui pluribus impeditus.* Petri sermones hactenus ineditos nunc primum vulgavimus, ex codice Remigiano acceptos. Atque ut de iis ingenue dicam quod sentio, sunt illi quidem piis sensibus referti, respersi floribus Scripturarum, ac sanctiori vitæ componendæ accommodati: attamen exiles nonnunquam, et uni argumento non satis inhærentes, sed in varia subjectæ materiæ capita (qui mos fere illorum temporum erat) volitantes; mutili et imperfecti aliquando. Digni tamen omnino sunt qui legantur ab iis qui vitam pietatem amant, digni qui emittantur in lucem ad auctoris optimi memoriam. Cæterum in sermone VIII de Cœna Domini usus est verbo *transubstantiavit*, quod vocabulum eodem sæculo usurpavit Stephanus episcopus Aduensis in libro De sacramento altaris, cap. 13.

9. Sequitur liber *De panibus*, Joanni Sarisburiensi amico suo nuncupatus, in Bibliotheca Patrum jam editus, uti et duo tractatus sequentes. Opusculi *De panibus* mentionem facit Petrus in epist. 168.

10. Subsequuntur alia duo opuscula, nempe *De tabernaculo Moyai libri duo*, et *liber De conscientia ad Alcherum monachum*, de quibus nihil adnotandum occurrit, nisi quod liber *De conscientia* pressior et nervosior alio opusculo esse videtur.

11. Deinde succedit *liber De disciplina claustrali*, Henrico Campaniæ comiti nuncupatus, quem librum Petrus composuit jam senex, utpote annum trigessimum agens monasticæ professionis; uti ipse in Præfatione testatur, ubi *sciaticæ guttæ* qua pungebatur meminit. Quem locum si conferas cum epistola 83, ad Alexandrum papam, in qua se excusat a concilio Romano propter eandem (ut vocat) *guttam*; non obscure colliges, hunc librum scriptum esse circiter tempus concilii, quod celebratum est anno 1179. Quod si ita placet, Petrus non multo ante annum 1158 vitam religiosam professus est. Quæquam nihil obstat, Petrum sæpius eadem passione affectum fuisse. Certe si *adolescens* (ut superius observatum) vixit in monasterio S. Martini de Campis, longe ante prædictum annum nonien dedit Ordini nostro, ut qui anno 1180 jam ætatis erat exactæ. Lege ipsius epistolas 151 et 166. Istum porro tractatum primum in lucem edidit Acherius noster in Spicilegii tomo III.

12. *Epistolam ad fratres de Monte-Dei*, quæ S. Bernardo perperam ascripta est a multis, Petro nostro tribuendam esse conjectavit eruditus vir, qui nuper epistolam illam Gallicè reddidit. Jam omnium animi in eam sententiam, quæ exquisitis fulta erat conjecturis inclinabant; cum Præfationis istius epistolæ posterior pars, in editis etenim reserata, e mss. codicibus eruta prodit tum in tomo II Biblio-

A thesæ Cisterciensis a Bertrando Tissierio concinnatæ, tum in nova editione S. Bernardi operum, in cuius Præfationis calce auctor instruit indicem operum suorum, quæ Guillelmi abbatis monasterii S. Theodorici genuina esse compertum est. Ex quo conficitur, epistolam illam verum esse fetum Guillelmi abbatis, cuius nomen utique, tametsi decurtatum, legitur in salutatione epistolæ præmissa hunc in modum, qui in omnibus quos viderim libris manu exaratis exprimitur: *Dominis et fratribus H. priori et H. W. Sabbatum delicatum*, id est *Haimoni priori* et alteri monacho Carthusiano, cuius nomen incipiebat littera *H. Willielmus*. Non ergo Petro nostro, sed Guillelmo adjudicandam esse eam epistolam, evincit tum salutatio epistolæ, tum enumeratio illa Guillelmi operum, quæ in fine Præfationis ab auctore ipso condita est. Accedit auctoris ætas quæ Petro competere non potest. Illa siquidem epistola ab auctore jam *sene* inscripta est *Haimoni priori* Carthusiæ Montis Dei. Auctor enim in Præfatione ad Haimonem jam *senem* se et *deficientem* esse ait. Atqui Petrus virilem ætatem agebat Haimone priore, qui Gaufrido priori primo successit anno 1144 in annos septem: quo tempore Petrus noster necdum annos triginta attingerat. Certe eam epistolam scriptam esse initio institutæ Carthusiæ Montis-Dei intelligimus ex quæstione *novitatis* ab æmulis objectæ, quos auctor a principio revincit. Carthusia vero hæc anno 1136 condita, Gaufridum priorem primum habuit; secundum Haimonem anno 1144, tertium Gervasium anno 1151, cui successit Simon, ad quem duæ exstant Petri nostri epistolæ. His adde styli et orationis discrepantiam magnam, quæ inter legitimas Petri epistolæ aliaque opera, et epistolam ad fratres de Monte-Dei intercedit. Nam hac in epistola stylus turgentior, sententiæ magis pingues, sublimes et fortes; orationis consequentia major, quam in Petri nostri operibus elucet. Ea porro omnia ex æquo respondent aliis Guillelmi abbatis lucubrationibus, quæ ingenium grave, solidum et apprime eruditum spirant. Quæ dotes equidem in Petri nostri scriptis satis apparent, non tamen (ut quidem ego censeo) ad Guillelmi comparisonem. Hæc sunt argumenta, quæ prædictam epistolam non Petro nostro, sed Guillelmo abbati restituendam esse persuadent, nomen scilicet *Willielmi* in salutatione expressum, index Guillelmi operum in fine Præfationis, auctoris ætas et stylus, quæ in Petrum convenire non possunt. Neque his obstat, quod enumeratio illa Guillelmi lucubrationum desit in plerisque exemplaribus mss. Ea siquidem exstat in nonnullis optimæ notæ, signanter in Thuaneo, quod olim fuit Bibliothecæ Montis-Dei. Cur vero Guillelmus *abbatis* nomen ea in Præfatione non assumpsit, inde factum est quod eam epistolam scripsit post abdicatam præfecturam, cum ad Cisterciensium transierat Signiaci monachus factus, ubi et sepultus est. Verum hac de re et de Petro nostro satis ad hunc locum.

TESTIMONIA VETERUM

DE PETRO ABBATE CELLENSI.

I.

Nicolai monachi Clarevallensis epistola 25, quam prioris sui nomine scripsit ad Henricum episcopum Trecentem.

Abbas Cellensis vir religiosus ac timens Deum,

D homo bonus et testimoniam bonum habens a bonis, vita et literatura conspicuus, nobis quoque tanta familiaritate devinctus, ut non sit unus de cæteris, sed præ cæteris unus. Omnia nostra sua sunt, et sua nostra sunt; nos in illo, et ipse in no-